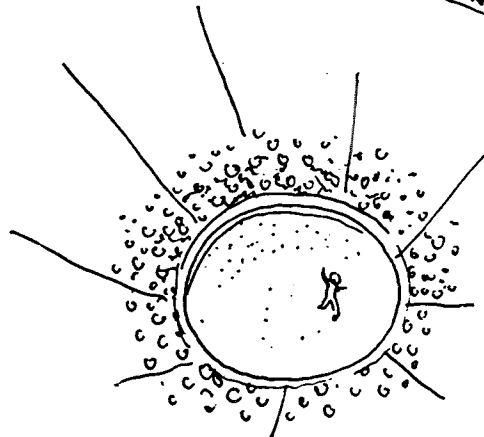
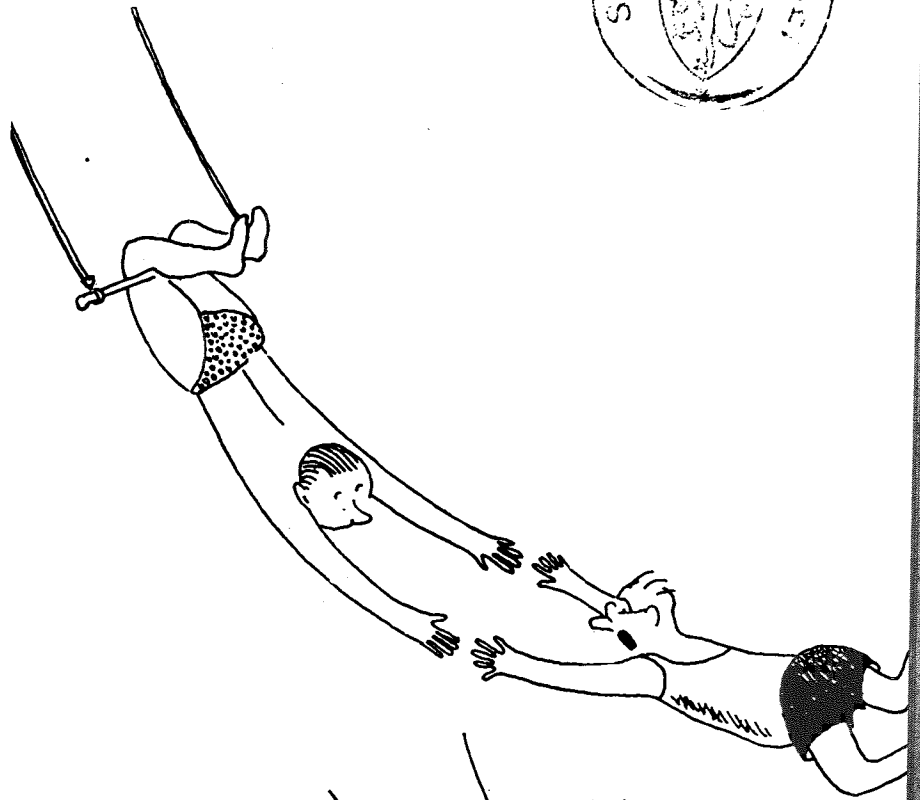

OKT.
1950

87 1 KRONE

Kontakt

#.

BEREDSKAPS
LØVENE

FAG-
ORGANISASJONEN
OG DEN
ØKONOMISKE
SITUASJON

JUGOSLAVIA

SOSIALISMEN
UNDER DEBATT

NR. 9 - 4 ARGANG

PRESIDENT- VALGET I VEST-MOANGA

Av Arne Hirdmann

De siste valgene i Vest-Moanga var de første som sto i demokratiets tegn. Overgangen fra diktatur til demokrati gikk meget fort, men regjeringsformen, ble ikke forandret. Før var det høvdingen som satt på folket, nå er det folket som sitter på høvdingen — presidenten.

Dette må oppfattes bokstavelig, ganske som de meste i det primitive Vest-Moanga.

Høvdingens fremste privilegium hadde vært å sitte. Å sitte mens de andre sto, gikk, jaget, sloss. Han kunne velge hvem som helst å sitte på — og det var ingen sinekyre å bli valgt til kongelig taburet; det krevdes rygg og marg til å stå på i tolv timer i strekk helt til avløsningen kom krypende.

Men så en dag våren 1945 kom redningen til Vest-Moanga i form av en nederlandsk misjonær, som var sparket vekk fra Java på grunn av demokratiske anfektelser. Han kom, så og — seilte. (For han var ganske visst demokrat i sjelen, men han nektet absolutt å stille seg til folkets forføyning som poengfritt på nasjonaldagens almene meny.) Men han hadde sådd autoritetstilværens demokratiske frø, og høsten 1945 kunne ikke høvdingen sette seg på folket, men måtte bli stående.

Det var vanskelig å samle kandidater til presidentstillingen. For flertallet i Vest-Moanga, som plutselig hadde fått rett til å tenke og til å komme fram med sine tanker, tolket president-tanken som adgangen til å være — folkets stol. Den som alle kunne sitte på. En snudde bare opp-ned på begrepene. «Besidde, betydde for dem å «sitte på», og dermed ble det.

De presidentkandidatene som omsider ble drevet fram, fikk gjennomgå en prøvelse som fullt ut fikk dem til å fortjene sin stilling

Samfunnsøkonomi

økonomisk demokrati

Den økonomiske forskningen og samfunnet

Den massive arbeidsløshet som hersket i de fleste land i 1930-årene førte til en paradoksal situasjon. Levestandarden gikk ned samtidig som det var overflod på produksjonsmidler og arbeidskraft. Næringsmidler ble ødelagt med hensikt, mens folk håpet på og ba for at en eller annen ting skulle inntreffe som til slutt kunne gjøre det mulig for dem å bruke deres egen arbeidskraft for å få tilfredsstilt deres egne behov. Denne utviklingen førte med seg en ganske enkel, men fundamental slutning. Hvis det demokratiske system skal overleve, må slike paradoksale situasjoner forhindres. En eller annen slags foranstaltning, en eller annen slags forandring i økonomisk politikk eller i det økonomiske system må innføres, slik at risikoen for massiv arbeidsløshet kan bli fjernet, samtidig som en kan beholde de grunnleggende egenskapene ved det demokratiske system: alle disse tingene som kommer inn under den generelle betegnelse menneskerettighetene. Det er kombinasjonen av disse målsettinger — løsningen av sysselsettingsproblemet under beholdning av de demokratiske prinsipper — som gjør problemet så komplisert, og som gjør det nødvendig å tenke modig etter nye linjer.

Dette krever en dyptpløyende systematisk analyse. Det er helt utilstrekkelig å bygge bare på den slags fakta og den slags forklaringer som er tilstrekkelig gamle til å være blitt anerkjent. Analyser må gå langt forbi dette punkt. Det er en særskilt grunn til det. Nesten bestandig er det en betydelig tidsforskyvning mellom fremkomsten av resultatene av den økonomiske forskning slik den drives i de økonomiske forskningsinstitutter, i forskningsgruppene og av enkeltpersoner, og den alminnelige anerkjennelse av disse resultatene. Men de økonomiske kjensgjerninger venter ikke på denne anerkjennelsen. Hele bakgrunnen av kjensgjerninger skifter ustanselig. Nye økonomiske systemer, nye målsettinger, nye produksjonsteknikker kommer stadig fram og nødvendiggjør nye slags statistiske opplysninger og nye analysemetoder. Det ligger derfor i sakens natur at den alminnelige anerkjennelse av den økonomiske forskningsresultater nesten alltid vil fremkomme forsinket i forhold til de nye økonomiske kjensgjerninger. Hvis det derfor skal være noe håp om å kunne bringe resultatene av den økonomiske og statistiske forskning til anvendelse på dagens brennende økonomiske problemer, må en se seg om etter midler til å få nyttiggjort de nyeste og mest fremskredne resultater. Og den grunn-

leggende forskning selv må stadig være på vakt og lete etter nye slags statistiske opplysninger og nye analysemetoder som kan passe til de nye kjensgjerninger.

Metodene skifter

Som noen eksempler kan nevnes følgende fire kjensgjerninger som det nå er på høy tid at en får innarbeidet i de sosial-økonomiske analysemetoder.

For det første må en på en mer effektiv måte ta hensyn til at det har foregått en forandring i det politiske klima som nå gjør det mulig å bruke direkte økonomiske kontrollforanstaltninger i en større utstrekning enn før. Ikke noe sted blir disse kontrollforanstaltninger ansett som et gode i seg selv, men en regner med at situasjonen kan være slik at de kan forsvares. Det skaper en rekke nye problemer med hensyn til statistiske opplysninger og økonomiske analysemetoder. For det annet er det skapt en ny standard for sosial rettferdighet. For det tredje er problemet om stimulering til arbeidsinnsats nå kommet mer i forgrunnen enn før. Sysselsettingsproblemet er ikke bare å sørge for at folk kan finne noe å være opptatt med, men å skape høy og produktiv sysselsetting. Og for det fjerde er det nå i mange land på grunn av valutasisasjonen satt snevre grenser for regjeringenes manøvreringsfrihet med hensyn til slike økonomiske virkemidler som forutsetter import. Alle disse kjensgjerningene har i høy grad komplisert analysen av beskjeftigelsesproblemet. Analysemetodene må bli omformet slik at alle disse nye kjensgjerninger kan finne sitt uttrykk.

Det at problemet på denne måten blir mer og mer komplisert, kommer til å omfatte flere og flere faktorer som griper inn i hverandre, gjør at den gamle, hyggelige, makelige analysemetoden som består i å studere en ting av gangen, nå er blitt ganske utilstrekkelig. For hver dag som går blir det stadig mer nødvendig å vende seg til en helt annen tenkemåte når det gjelder økonomisk-politiske foranstaltninger. En må se dem alle i sammenheng. En må så å si gå manngard over hele problemkomplekset for å være sikker på at ikke den ene foranstaltning skal komme til å slå den annen i hjel. Jeg skal senere komme med konkrete eksempler på hva dette innebærer. Og hele dette analyseapparatet må holdes så elastisk at det ustanselig kan føyes etter de skiftende fakta.

Alt dette gjør at vi nå befinner oss i et kappløp mellom økonomisk forskning og økonomiske kjensgjerninger. Det er ingen overdrivelse å si at det er et kappløp på liv og død. Ulykke for millioner vil bli følgen hvis ikke den økonomiske forskning og dens riktige anvendelse vinner. Hvis de taper, vil vi på ny komme til å bli vitne til paradoksale, ulykkelige tilstander, like ekstreme som dem vi hadde i 1930-årene, bare med ettertrykk på andre sider ved situasjonen, alt avhengig av i hvilke henseender anvendelsen av sunne økonomiske prinsipper og forskning er forsinket i forhold til de økonomiske kjensgjerninger. Det er ikke nødvendig å dvele ved de politiske omveltninger som uvegerlig vil bli følgen hvis en ikke lærer å forstå problemet i tide.

Disse betraktninger gjelder ikke bare innsamlingen av statistiske opplysninger og annet slags beskrivende materiale, men det gjelder i minst like høy grad utarbeidelsen av analyse-

som folkets lydige tjenere: i time etter time toget Vest-Moangas befolkning forbi valgplatsen og prøvesatt, presidentemnene. Noen slo seg ned for en stund og gjorde seg det bekvemt på offerets stadig bredere rygg, noen satte seg bare så vidt nedpå, noen sank blidt og andre dumpet voldsomt ned på den opphøyede.

En av kandidatene overlevde merkelig nok. For en vesterlandsk vitenskapsmann måtte presidenten være et fristende tilfelle av dynamisk skoliose (fremadskridende ryggradskrøkning, altså). Hans regjeringsdekreter har hittil — å dømme etter telegrammene — vært preget av en filosofisk mildhet og en øm forståelse for vekten av den store masses ønsker. For i barken på det Store Statstreet, der forfatningen er risset inn, finnes det en paragraf som forordner øyeblikkelig og almen prøvesitting i tilfelle misnøye med noen av hans dekreter. Og han har intet veto.

Befolkningen i Vest-Moanga er stolt over sin demokratiske forfatning. Den er noe som ikke står og faller med politikken skiftende konjunkturer, men en idé som sitter, fordi folket sitter på den. Og presidenten — ja, han bærer jo det hele oppe.

Som en folkets leder skal.

*gjengse økonomiske litteratur. Det gjelder ikke bare de ærverdige systemer og forfattere som danner innholdet i økonomikkens eldre historie: merkantilistene, fysiokratene, Adam Smith og de engelske klassikere og nyklassikerne med Alfred Marshall i spissen, men også de mer moderne retninger som er preget av Keynes' tankegang og New Deal-folkene i Sambandsstatene. I forhold til problemstillingen i dag er det mer naturlig å klassifisere Keynes-tilhengerne og New Deal-folkene sammen med den kompakte masse av tankekonstruksjoner vi har arvet fra fortiden, enn med det som nå holder på å arbeide seg fram.

Jeg sier ikke dette av utakknemlighet mot de ærverdige systemer og forfattere jeg nyss nevnte. Hver for seg har de ytt mye av verdi. Og mye av det de har gitt oss, inngår bevisst eller ubevisst i vår tenkning i dag. Men det vi har arvet fra dem er i avgjørende henseender helt ufullstendig som analyseapparat til å angripe de praktisk-økonomiske problemene i verden slik den ser ut i dag.

Vil en bli kjent med de nye aktuelle spørsmålene, må en heller se hen til den dagsaktuelle polemikk i aviser og på møter. Men denne polemikken er til gjengjeld helt usystematisk. Den bare velter opp problemene uten å løse dem. Det som trengs, er derfor en ny dyptpløyende, systematisk analyse.

Kan det være noen mening i å trekke disse spørsmålene fram for et bredt publikum? Disse problemene som hører hjemme i vitenskapens mest framskutte frontlinjer, ville det vel være riktigere å forskåne publikum for? Først når problemene og deres løsning har fått godkjenningstempel fra en stor og ærverdig skare av økonomer, burde de vel bringes fram for publikum? Rent bortsett fra at problemene og deres løsning da ville være kommet for sent, slik jeg nevnte foran, er det en særskilt grunn til at publikum bør underrettes i tide. Og denne grunn sier oss etter mitt skjønn noe av det vesentlige ved det økonomiske demokrati. Det er ikke vitenskapsmennene, ikke ekspertene, som skal bære ansvaret for det økonomiske styre og stell. De skal gjøre sin innflytelse gjeldende bare i den utstrekning de kan klare å overbevise de representanter og organer som er utgått fra folket, om riktigheten og nytten av de vitenskapelige teorier.

Hitler fant at dette var en for komplisert framgangsmåte. Derfor forsøkte han seg på en annen metode. Han sa: Stille i barnekammeret, dere behøver ikke å tenke, bare å lystre. Jeg og mine eksperter skal tenke for dere. Den løsningen vil vi imidlertid ikke ha. Vi vil ha demokratisk kontroll. Selvfølgelig ikke kontroll av de tekniske enkeltheter. Men av politiske linjer vil vi ha kontroll. Og kontrollen må bygge på en virkelig forståelse av problemene, ellers vil demokratiet bli oppløst innenfra av utenomsnakk og kjekl. Derfor må det komme i stand en ubrutt kontakt og gjensidig forståelse mellom alle ledd: vitenskapsmennene, administrasjonens forskjellige grener, næringsorganisasjonene og teknikerne, kalkulatører, arbeidsformenn og mannen på arbeidsplassen.

Og denne kontakten må bli istandbrakt på grunnlag av de nyeste og mest framskredne forskningsarbeider. Det er å gi stener for brød hvis en avspiser folk med elementære kurser om økonomiske selvfolgeligheter som har oppnådd den alder og verdighet at de fleste godtar denne.

ORD FOR DAGEN

I septemberheftet av *The Contemporary Review*, offentliggjør utenriksmedarbeideren George Glasgow en artikkel, «Spain and the West». I slutten av denne artikkelen heter det bl. a.:

«Nå vil kanskje enkelte hevde at general Franco tilintetgjorde den kommunistiske truselen med militære midler. Sannheten er imidlertid at det gjorde han slett ikke. Det han gjorde var — med tysk og italiensk hjelp å knuse et militært opprør, akkurat som en tysk militærtrusel ble fjernet 1914—1918 og på nytt 1939—1945. Tyskland av 1939 var bevis på at Tyskland av 1918 ikke var blitt slått i virkelig mening; og det står til framtida å avgjøre om Tyskland av 1945 er blitt slått på en mer realistisk eller varig måte. Dersom den spanske seieren over de kommunistiske opprørerne bare hadde bygd på militær styrke, ville Spania i dag ha vært like gjennomsyret av kommunisme som så mange av de landene som har scoret såkalt militære seire. Grunnen til at Spania i dag i så enestående grad er fri for kommunisme er at ildprøven 1936—1939 virket som en utfordring til landets åndelige kraft og kristne samvittighet. General

skal bli vant til å tenke om prinsipielle og til en viss grad abstrakte ting. Hvis en bare vil gjøre et ærlig og tålmodig forsøk i denne retningen, vil en om en stund oppdage at det i grunnen ikke var så vanskelig som det så ut fra først av. Og en vil også oppdage at en til takk for strevet har fått herredømme over et mektig verktøy som kan finne anvendelse på nær sagt alle de økonomisk-politiske enkeltspørsmålene som dukker opp. En vil forstå at når først denne begynnelsesmotstanden er overvunnet, består resten bare i at en på nytt og på nytt anvender det samme verktøyet på nye spesialproblemer. Da vil en få se hele det økonomiske problemkomplekset i et nytt og avklart lys.

Så lenge jeg lever, vil jeg være optimistisk nok til å tro at gjennom slike anstrengelser fra begge sider, vil det være mulig å få nyttiggjort den økonomiske vitenskap — tatt i den mest vidtgående og mest krevende betydning — som et grunnlag for den økonomiske politikken.

Den norske 4-årsplanen av 1946

Når jeg i det følgende skal forsøke å trenge litt dypere ned i disse prinsippspørsmålene om økonomikkens anvendelse som grunnlag for den økonomiske politikk, er det greiest å ta et konkret utgangspunkt, f. eks. den norske 4-årsplanen av 1946. Det skal ikke bli spørsmål om å gå inn på planens detaljer, bare på de store linjene. De er utmerket skikket til å eksemplifisere viktige prinsippspørsmål.

Hovedtankene i denne planen er følgende:

- Til 1950 å få gjenreist Norges produksjonskapasitet til førkrigsnivået.
- I løpet av perioden 1946—50 å få i stand en jevn øking av forbruket slik at det i 1950 har nådd førkrigsnivået.
- Dette kan bare oppnås ved at det i perioden 1946—50 er et importoverskudd på rundt regnet en milliard kroner pr. år, altså for hele perioden, om lag fire milliarder (beregnet på grunnlag av prisstrukturen fra 1946).
- Det gjennomføres en viss inntektsutjamning mellom næringene i Norge, særlig i den retning at jordbruk og fiske tildeles en større prosent-del av nasjonalinntekten.
- Det gjennomføres en inntektsutjamning mellom inntektsklassene således at de lavere inntekter blir hevet på bekostning av de høyere.

Ser en nærmere på disse hovedpunktene er det klart at flere av dem henger sammen med objektivt konstanterbare, rent vitenskapelige spørsmål. F. eks. hvor mye kapital vil trenge for å gjenreise produksjonskapasiteten til 1950? Hvor mye av denne kapitalen kan skaffes ved sparing innenfor landet når forbruket skal økes jevnt? Hvis disse størrelsene kan anslås med noen grad av nøyaktighet, vil importbehøvet kunne beregnes med en tilsvarende nøyaktighet. Hvorledes vil inntektsutjamningen mellom næringene virke på tilbudet av disse næringenes produkter, for det første tilbudet for innenlandsk forbruk, for det annet tilbudet for produktiv anvendelse hjemme og for det tredje tilbudet for eksport? Hvorledes vil jamningen mellom inntektsklassene virke på arbeidslysten og dermed på tilbudet av arbeid? Det er det samme som å spørre hvorledes virkningen vil bli på skoftprosenten og på lysten til å arbeide over tid eller til å anspenne seg ytterligere under akkordarbeid.

som yrkesretteiinga fikk på Den Internasjonale Arbeiderorganisasjons (I.L.O.) konferanse i Genève i juni 1949.

I den rekommandasjon som ble vedtatt heter det bl. a.: «Med uttrykket yrkesretteiing menes den hjelp som gis de enkelte personer for å løse problemer i forbindelse med yrkesvalget og framtiden, med nødvendig hensyn til den enkeltes særlige forutsetninger og de yrkesmuligheter som foreligger.

Yrkesretteiinga er basert på individets frie yrkesvalg. Retteiingas hovedoppgave er å gi den enkelte muligheter til personlig utvikling og tilfredsstillelse i arbeidet, med tilbørlig hensyn til den mest effektive utnyttning av nasjonens arbeidskraft. Yrkesretteiing er en fortsatt prosess; hvis fundamentale prinsipper er de samme uansett de rådsøkendes alder. Disse prinsipper er av stor betydning for den enkeltes velferd og for alle lands lykkelige utvikling.»

Retningslinjene i den internasjonale rekommandasjonen er stort sett de samme som blir fulgt her i landet. I den definisjonen som Arbeidsdirektoratets rådgivende utvalg for yrkesretteiing har satt opp, heter det:

«Med yrkesretteiing mener vi den hjelp som på grunnlag av erfaringsmateriale og systematisk framgangsmåte ytes personer i den tilpasningsprosessen de gjennomgår når de velger et yrke, utdanner seg for det og kommer i arbeid.»

Sysselsetningsloven forutsetter videre at den offentlige arbeidsformidling så langt tilhva ligger til rette for det, skal gi yrkesretteiing. Denne skal tjene både ungdom under yrkesvalg og utdanning, og eldre arbeidstakere som måtte skifte yrke, og hjelpe arbeidsgivere ved utvalg av arbeidskraft.

Det kan i denne forbindelse

De fire trinnene

og når det er tale om detaljene i en problemstilling. På den måten kommer vårt arbeid med de økonomiske problemene til å falle i fire atskilte trin.

Først har vi den generelle sammenhengsanalyse. Her søker vi på objektivt vitenskapelig grunnlag å redegjøre for forskjellige faktorer og de forskjellige slags sammenhenger vi må regne med. Dels er det rent bokholdermessige eller nasjonalregnskapsmessige sammenhenger som f. eks. den ting at nasjonal-forbruk og nasjonal-sparing tilsammen er lik hele nasjonalproduktet og aldri kan bli lik noe annet. Og den ting at nasjonal-sparingen igjen er summen av hjemme-investeringen og endringen i vårt gjeldsforhold til utlandet (den siste endring kan være enten positiv eller negativ). Dels er det hva en kunne kalle struktursammenhenger, f. eks. den ting at etterspørselen etter forbrugsgoder avhenger på en bestemt måte av forbrukernes inntekts- og formuesforhold, av de gjeldende priser, av forventningene om prisendringer osv., eller den ting at produksjonsteknikken og importmulighetene setter bestemte grenser for hva som kan oppnås i retning av økt nasjonalprodukt hvis det skjer en øking i sysselsettingen osv. Å redegjøre på objektivt grunnlag for disse og liknende sammenhenger er oppgaven for den generelle sammenhengsanalyse.

For det annet har vi den generelle målsettingsanalyse. Dette er den grunnleggende del av den politiske oppgave. Her gjelder det f. eks. å formulere slike generelle mål som vi har i langtidsprogrammet av 1946 om inntektsutjamningen mellom næringene og mellom inntektsklassene.

For det tredje har vi utredningen om virkemidlene. Her kommer igjen det vitenskapelige i motsetning til det politiske syn i forgrunnen. Men arbeidet blir nå av mer spesiell art. Ut fra de alminnelige direktiver som er formulert i den generelle målsettingsanalysen blir det nå vitenskapens oppgave å gjennomarbeide og legge fram systemer av alternative virkemidler. Hvert alternativ vil være karakterisert av spesielle sidevirkninger som en kanskje ikke tenkte på da en stilte opp de generelle målene, men som det nå gjelder å få skarpest mulig fram, slik at de som i siste hånd skal avgjøre spørsmålene, har alle konsekvensene best mulig klarlagt.

Til slutt, for det fjerde, har en avgjørelsen om virkemidlene. Nå gjelder det, det endelige valg av de økonomisk-politiske foranstaltninger. Det politiske element kommer her sterkt i forgrunnen. En må vurdere de utredede alternativer mot hverandre. F. eks., skal sidevirkning nr. 1 (knyttet til alternativ I) ansees som mer ønskelig enn sidevirkning nr. 2 (knyttet til alternativ II)? I siste hånd blir det den lovgivende og den bevilgende myndighet som avgjør disse spørsmålene eller bestemmer hvem som skal treffe avgjørelsene. Selv om disse endelige avgjørelser i siste instans blir politiske, vil de likevel i høy grad være tilrettelagt ved det forutgående vitenskapelige arbeid. De bør iallfall være det. Bare hvis avgjørelsen på denne måten er blitt tilrettelagt ved et forutgående vel utført vitenskapelig arbeid, vil de gi uttrykk for en bevisst politikk som kjenner mål og midler. Bare i det tilfelle er det noen sjanse for at avgjørelsene virkelig skal føre til de resultater en ønsker seg.

YRKESRETTELEIING

endelig og lykkelig yrkesvalg. Yrkesretteleieren må i hvert enkelt tilfelle ta hensyn til kunnskapsnivået, evner, anlegg, karaktertrekk — og den personlige legning.

Helsa, sosiale og miljøbestemte faktorer vil ofte ha avgjørende betydning for det råd som gis.

Yrkesretteleieren samrår seg derfor med læreren, foreldrene og legen. Arbeidspsykologen foretar de arbeidspsykologiske evneprøver. Disse er for øvrig gjentsand for en stadig utvikling og forbedring. Gjennom en slik gradvis tilrettelagt individuell rettledning vil den enkelte kunne ytes hjelp ved gode råd gjennom hele utdanningstiden.

I hele yrkesretteleingsprosessen går som en tråd de orienterende og rådgivende samtaler. Gjennom samtalene søker yrkesretteleieren å gi nødvendige opplysninger, kontrollere allerede innhentede opplysninger, bringe klarhet over yrkesønsker og interesser og i det hele mest mulig hjelpe den enkelte til å bli klar over sin stilling.

Skolen og yrkesretteleinga.

En alminnelig innvending mot yrkesretteleing i folkeskolens avgangsklasser, er at de unges yrkesønsker i 14—15-årsalderen er lite begrunnet. De unge har for lite kjennskap til seg sjøl og til arbeidslivet til å kunne ta avgjørende standpunkt med vidtgående konsekvenser for framtiden. Dette er til en viss grad riktig, men en må her ha klart for seg at det i første rekke gjelder å vekke de unge — skape en gjæringsprosess som gir seg utslag i vitebegjær og økt interesse for yrkeslivet.

Det gjelder med andre ord

FORTS. SIDE 39